

10. Розин Н. Н. О суде присяжных / Н. Н. Розин. – СПб. : Лань, 2003. – 35 с.
11. Тимофеев Н. П. Суд присяжных в России. Судебные очерки Н. П. Тимофеев. – М. : Тип. А. И. Мамонтова и Ко, 1881. – 639 с.
12. Устинова А. В. Создание института присяжных заседателей в 1864 году как условие формирования гражданского общества и правового государства в Российской Федерации / А. В. Устинова // Актуальные проблемы права: материалы III междунар. науч. конф. (г. Москва, ноябрь 2014 г.). – М. : Буки-Веди, 2014. – С. 17-19.
13. Щербина П. Ф. Судебная реформа 1864 года на Правобережной Украине. – Львов : Высшая школа, 1974. – 190 с.
14. Центральний державний архів в м. Києві, ф. 419, оп. 1, спр. 2242, 83 арк.
15. Ярошенко М. А. Противодействие коррупции органами Министерства юстиции Российской империи (конец XIX века) и современность / М. А. Ярошенко // Гуманитарные науки и модернизация правовой системы государства: российский и зарубежный опыт: труды II Международной научно-практической конференции / под. редакцией Г. Б. Гридневой, А. Б. Дидикина. – Новосибирск, 2013. – С. 162-167.

Ярошенко М. А. Противодействие коррупции в судебной системе Приднепровской Украины во второй XIX – в начале XX в.

Проанализированы основные изменения в практике противодействия коррупции на Приднепровской Украине в пореформенный период. Раскрыты типичные проявления коррупционных правонарушений в судебной системе подросийской Украины. Освещены юридические механизмы ограничения коррупционных правонарушений.

Ключевые слова: коррупция, взяточничество, судебная система, институт присяжных, Приднепровская Украина.

Yaroshenko M. Y. Fight corruption in judicial system of Dnieper Ukraine in the second half of 19th – at the beginning of 20th century.

The main changes in the practice of corruption resistance on Dnieper Ukraine in the Post-reform period are analyzed. The typical displays of corruptive offences in the judicial system of Under-Russian Ukraine are shown. The legal measures of restriction of corruption are found out.

Key words: corruption, bribery, judicial system, institution of jurymen, Dnieper Ukraine.

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 342.2 “19”

Деркачова Н. О.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ТЕОРІЯ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ ЗА М. Ф. ВЛАДИМИРСЬКИМ-БУДАНОВИМ

У статті розкрито і проаналізовано погляди видатного науковця-юриста М. Ф. Владимирського-Буданована щодо виникнення та становлення держави на підставі “земської теорії”.

Ключові слова: Михайло Флегантович Владимирський-Буданов, Київська Русь, держава, слов'янське право, литовсько-руське право, “земська теорія”, вотчина, територія, нація.

Одним із важливих напрямків сучасних досліджень в Україні є вивчення діяльності та спадщини видатних вчених, до яких відноситься і Михайло Флегонтович Владимирський-Буданов. В творчості вченого значне місце відведено вивченню історії держави та права. М. В. Владимирський-Буданов, як і багато вчених Київського університету, вніс значний внесок не тільки в правовій науці, але і в дослідженні низки проблем загальної теорії права.

Формування світогляду вченого відбувалося під впливом суспільно-політичних подій середини XIX ст. Наслідком їх стало зацікавлення М. Ф. Владимирським-Будановим правовою проблематикою. Характерним для його досліджень було те, що він у своїх розробках звертав увагу на ще не з'ясовані для юридичної науки питання.

М. Ф. Владимирський-Буданов був одним із засновників школи західноруського права. Серед особливостей цієї школи можна визначити підвищену увагу до історії народу, общини, використання історико-порівняльного методу, широкого кола джерел. В подальшому ідеї школи мали великий вплив на українських правників та істориків.

Аналіз сучасної юридичної літератури свідчить, що в цьому аспекті особливе значення посідають висвітлення основних тенденцій і проблем в науці на різних етапах її розвитку, створення всебічної картини встановлення розвитку правових знань та розвитку правової науки у вітчизняних вищих закладах освіти України.

До вагомих досліджень цього напрямку віднесемо наукові праці О. І. Левицького, М. П. Дашкевича, О. Ф. Скакун, Т. І. Боднарук, С. І. Михальченка тощо.

Мета даного дослідження полягає у виявленні окремої ролі М. Ф. Владимирського-Буданова в дослідженні “земської теорії” виникнення держави та її обґрунтування.

Наукова діяльність Михайла Флегонтовича Владимирського-Буданова – видатного вченого, доктора російської історії, ординарного професора кафедри історії руського права, археографа, одного із засновників Київської історико-юридичної школи, й на сьогоднішній день викликає інтерес дослідників [1, с. 27].

Михайло Флегонтович Владимирський-Буданов – син простого сільського священика, народився 11 травня 1836 року в селі Бороздин, Веншовського повіту Тульської губернії, в родині священика [2, с. 125]. Визначальну роль на обрання життєвого шляху та формування світогляду справило його походження. Так спочатку вчений одержав освіту в училищі свого повітового міста, а потім в Тульській Духовній семінарії, потім навчався в Київській Духовній академії, де пробув три роки і займався історичними та філософськими науками. В 1860 році при переході на останній курс залишає академію і переходить на історико-філологічний факультет Університету Св. Володимира [3, с. 166]. Розпочавши тут свою освіту з першого курсу. Жодної участі в адміністративному та політичному житті М. Ф. Владимирський-Буданов не брав, зосередивши свої інтереси виключно на наукових справах [4, с. 33]. У 1864 році закінчив університет і для отримання ступеня кандидата захистив роботу “Важская уставная грамота” [5, с. 15]. Ця робота була присвячена досить актуальній темі того часу – пошуку прототипів самоврядування в державі. Висновки до яких прийшов автор в процесі дослідження, певною мірою знайшли продовження в його подальших працях.

В 1869 році захистив магістерську дисертацію “Немецкое право в Польше и

Литве”, яка в 1870 році була видана як монографія і нагороджена Уварівською премією Російської Академії наук. Праця складалася з двох частин. Перша частина була присвячена виникненню, розповсюдженню та впливу німецького права у Польщі та Литві. А друга – характеристики особливостей німецького права в українських містах: Києві, Кременці, Кам’янець-Подільському у XVIII сторіччі.

З 1870–1875 роки – екстраординарний професор історії руського права Демидовського юридичного ліцею в Ярославі.

У 1874 році захистив докторську дисертацію “ Государство и народное образование в России XVIII в.”.

З 1875 року – ординарний професор кафедри історії руського права юридичного факультету Університету Св. Володимира. На цій посаді він перебував до 1915 року.

У 1915 році за станом здоров’я виїхав до Полтави, де важко переносив відсутність звичної наукової атмосфери, друзів, рукописів (восени 1915 р. університет, крім медичного факультету, був евакуйований у Саратов). Помер М. Ф. Владимирський-Буданов 24 березня 1916 році у Києві.

Зацікавлення науковим доробком М. Ф. Владимирського-Буданова виникло фактично разом з його першими працями, при цьому розвідки сучасників здебільше торкалися наукових поглядів та робіт вченого, а от біографічні нариси з’явилися вже після його смерті [6, с. 54].

Одним із пріоритетних напрямків наукової праці вченого було виявлення та публікація джерел до історії права. Більшість з яких вперше запроваджено у науковий обіг.

Багато часу вчений приділяв дослідженню окремих дискусійних питань того часу, стосовно переваг географічного фактору у процесі формування державних організмів, соціальних інституцій народів, історії права тощо. Усе це призвело до того, що Михайло Флегонтович зосередився на вивченні не фактичної історії, а соціальних інституцій народів, що зрештою привело його до досліджень історії права і стало підґрунтям для підготовки фундаментальної праці “Обзор истории русского права” [7, с. 52].

Правові погляди вченого розвивалися у рамках позитивізму. М. Ф. Владимирський-Буданов вказував на необхідність вивчати право кожного народу саме там, де він виявив його найповніше – у його власному історичному бутті [8, с. 132].

Особливістю українських земель, зокрема північних (автор цілком усвідомлює що етнічна приналежність їх до слов’янства, це, власне, контактна зона двох етносів – фінського та слов’янського) був земський характер обласних установ. Процеси державного об’єднання, основою якого стали землі, йшли не від центральної влади чи певного територіального осередку до периферії, а навпаки, і земля, основа такого об’єднання, існувала як така внаслідок тяжіння меншої територіальної одиниці до більшої, що, в свою чергу, обумовлювалося рядом фактів, в тому числі й географічних [9, с. 19].

У своїх працях М. Ф. Владимирський-Буданов наголошував на першорядній ролі фізичних та психічних факторів, географічних умов, договірних засад сімейного права, спільних форм землеволодіння, громадських народно-правових інститутів. Вчений був прихильником еволюційного розвитку суспільства та негативно оцінював будь-які

кровопродитні конфлікти [10, с. 22]. М. Ф. Владимирський-Буданов, видаючи джерела, враховував досвід попередників, вносячи до них лише незначні зміни.

Вчений не сформував чітко своєї методологічної концепції, покладеної в основу історико-правових поглядів. Як і на світогляд юристів з слов'янофільськими установками В. Лешкова, Д. Беляєва та інших, так і на погляди Михайла Флегонтовича Владимирського-Буданова позначився певний вплив німецької “історичної школи права”. Але ідеалістичний романтизм цієї школи він не сприймав.

Становлення світогляду вченого проходило в кінці 60-х – на початку 70-х років XIX сторіч, які характеризувалися суттєвими зрушеннями в економіці.

Концепція М. Ф. Владимирського-Буданова дозволяє відтворити державні утворення певного періоду розвитку української державності. Ця концепція – і на сьогоднішній день не лише джерело знань про ті чи інші державно-правові факти і проблеми на українських землях, але і одна з небагатьох вірогідних версій цілісного історико-правового розвитку зазначених територій [11, с. 22].

Особливістю поглядів М. Ф. Владимирського-Буданова на походження і сутність держави – є вирішення цього питання в національно-історичній площині. Для нього не існувало держави і права “взагалі”. Його цікавив факт виникнення і розвитку держави, як держави конкретної нації, тому він і визначав французьку, німецьку держави, Київську Русь, знаходячи в них, деякі загальні відправні риси, специфічні ознаки походження і сутності.

Теорію походження держави Київської Русі, яка була створена Михайлом Флегонтовичем Владимирським-Будановим, можна визначити, як вотчинно-патріархальну. Вчений називав цю теорію “земською”. У відповідності до цієї теорії, держава виникла в результаті органічного розвитку влади старійшини в родовій громаді після втрати її кровно-родинних зв'язків та появи територіальних (“вотчинних”). Влада правителя по відношенню до населення носила “патріархальний характер”, а по відношенню до території – вотчинний. На відміну від германських народів, вчений визнавав феодально-станову форму становлення держави, виникнення Київської Русі він пов'язував з виникненням з “союзу громад” з переважанням елемента “територіального”, “земського”, а не станового [1, с. 135].

На підставі “земської теорії” вчений надав висновки про появу державних утворень у слов'ян, які з'явилися ще задовго до династії Рюриковичів. Прогресивним елементом даної теорії є те, що вона об'єктивно направлена проти норманської теорії виникнення Київської Русі.

Таким чином, праці вченого багаті фактичним матеріалом та оригінальними ідеями та мають непересічне значення для створення цілісної картини розвитку української держави.

Вчений є основоположником “земської теорії”. Ця теорія є по суті кроком вперед в порівнянні з тими поглядами на походження Київської Русі, які існували до нього в історичній літературі. В цьому відношенні його теорія заслуговує на певний інтерес та заслуговує на увагу з боку юристів та істориків.

Ідеї вченого М. В. Владимирського-Буданова не відійшли в минуле, вони стали істотним поштовхом та джерелом розвитку юридичної науки в Україні.

Використані джерела:

1. Скакун О. Ф. М. Ф. Владимирський-Буданов як історик права і України / О. Ф. Скакун // Проблеми правознавства. – К., 1984. – Вип. 27. – С. 25-29.
2. Владимирский-Буданов Михаил Флегонтович // Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского Университета Св. Владимира: (1834–1884). – К., 1884. – С. 125-131.
3. Деркачова Н. О. Наукова концепція західноруського права в поглядах М. Ф. Владимирського-Буданова / Н. О. Деркачова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 18. Економіка і право : зб. наукових праць. – Випуск 27. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – С. 166.
4. Краковский К. Предисловие // Владимирський-Буданов М. Ф. Обзор истории русского права. – Ростов-на-Дону. – 1995. – С. 33.
5. Владимирский-Буданов М. Ф. Важская уставная грамота // Державний архів Києва. Ф. 16. Оп. 471. Д. 82. Л. 75.
6. Яковкин І. І. М. Ф. Владимирський-Буданов / І. І. Яковкин // Журнал Министерства народного просвещения. 1916. – С. 45-57.
7. Владимирський-Буданов М. Ф. Обзор истории русского права / М. Ф. Владимирський-Буданов. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1995 – 640с.
8. Скакун О. Ф. Политическая и правовая мысль на Украине (1861–1917). – Харьков Издательство при Харьковском государственном университете издательского объединения “Вища школа” 1987. – С. 128-141.
9. Бондарук Т. І. Наукова концепція західноруського права у працях учених Київського університету / Т. І. Бондарчук // Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченко. Серія Юридичні науки. – Вип. 39. – 2000. – С. 17-23.
10. Михальченко С. І. Киевская школа в российской историографии (школа западно-русского права) / С. І. Михальченко. – М.-Брянск, 1996. – С. 22-25.
11. Бондарук Т. І. Основоположники київської історико-юридичної школи М. Ф. Владимирський-Буданов і Ф. І. Леонтович / Т. І. Бондарчук. – К., 1993. – 25 с.

Деркачева Н. А. Теория происхождения государства за М. Ф. Владимирским-Будановым.

В статье раскрыты и проанализированы взгляды выдающегося ученого-юриста М. Ф. Владимирского-Буданова на возникновение и становление государства на основе “земской теории”.

Ключевые слова: *М. Ф. Владимирский-Буданов, Киевская Русь, государство, “земская теория”, славянское право, литовко-русское право, вотчина, территория, нация.*

Derkachova N. O. Theory of the origin of the state for M. F. Vladimirovsky-Budanov's.

The article describes and analyzes the views of prominent scientist-lawyer M. F. Vladimirovsky-Budanov on the origin and formation of the state on the basis of “rural Theory”.

Key words: *M. F. Vladimirovsky-Budanov, Kievan Rus, state, “rural theory”, Slavic law, Lithuanian-Russia, patrimonial, territory, nation.*